

i.
53.

IB

(23) 1

BOUWSTOFFEN

VOOR DE

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDERS

IN DEN

MALEISCHEN ARCHIPEL.

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT

DOOR

P. A. TIELE.

1/12-'24

Eerste Deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1886.

de barbiers ouerleden te weten Mr. Jan Albrechtssz. de Vries ende dien vant jacht in Tymor alsoo dat tegenwoordich seer miserabel sitten sonder barbiers oft medicamenten.

Naer 't schrijuen van desen brief, alsoo den Chinees gereet was om te vertrecken, is alhier gearrueert Jhr. Hans de Hase met 't jacht den Hasewint, die Banda ende Amboyna aengedaen hebbende, van meeninghe is naer Bouton ende Macasser ende dan naer Grecij ende soo voorts naer Bantam te comen. Hadde brieuen gedateert den 28n Meert vanden heer Gouverneur Royael ¹ vuyte Molucques die inhouden den Spanjaert noch nyet en was gecomen, maer voorgenomen hadde int leste van Aprill te comen, meenende onse vlote alsdan soude verstroyt wesen, het welck vuyt eenen ouerlooper hadde verstaen.

Referere mij voorders tot mijn voorige schrijuen, sal desen eyndigen ende den almogenden bidden uwe E.

E. Achtbare wijze ende seer voorsienighe Heere, in voorspoedige regeeringe lange te gesparen. Vuyt 't Casteel Henricus in Solor desen 1en Mey 1614.

Uwe E. dienaar

A. VAN DE VELDE.

C.

(Uit een brief van Crijn van Raemburch, opperkoopman op Solor, aan Bewindhebbers der O. I. Compagnie, in d. 13 Augustus 1614).

Resteert nu voorder van Solor, soo veel den tegenwoordigen staet belanght, te weeten dat alhier op seeckere plaetse genaempt Larentuycke haer sijn onthoudende seeckre Portugiesen ende Mestyschen, die ten tijde vant ouergaen vant casteel daer vuyt sijn verdreuen, daer meede den Commandeur Schot za. int eerste een accoort gemaect hadde, dat binnen seeckeren tijt souden vertrecken, welck accoort bij henlieden niet naer gecommen, maer grootelijk is ge-

¹ Laurens Reael, gouverneur der Molukken.

violeert, vermits de naturelen ende inboorlingen tot alles quaets sijn instigerende, soeckende alle de omliggende christenen van ons aff te trecken, tot grooten naedeel van ons ende d'omleggende plaetsen onse geallieerden ende vrunden. Is aldaer oock gebleenen eenen Paep, die seer veel quaets onder alle de Christenen es doende, haer teegens de Hollanderen opmaeckende, ende veel dingen te kennen gevende, als dat hare armade van Mallacca sal commen en dier gelijke, waer inne daer nae noch verstijft sijn geworden door de compste van Francisco Fernandes Capa Lau hier in Solor geweest, die meede wuyt Casteel is verdreuen ende naer Mallacca vertrocken, van waer weeder met noch een Paep in Solor is gekeert. Door sijne compste als hier te vooren in grooten aensien geweest sijnde ende een ieder veel dingen wijs maeckende is seeckre plaetse genaempt Carma ¹, dat Christenen sijn ende met ons vrede hadde gemaect, hem weeder toegefallen ende haer teegens ons gelevanteert ende opgeworpen, onse vrunden vijantlijk aentastende, de slauen ende kinderen van onse Neederlanders hier getrouwt sijnde aldaer te houden sonder deselue weeder te willen geeuen, ende andere diergelijke groote misbruycken bij haer teegens tgemaecte contract begaen, niettegenstaende vruntlijk aen haer hebben doen versoecken omme deselue weeder te willen senden. Ouer allen twelck clachte gevallen sijnde, omme sulcx te willen remedieren, is den Gouverneur Adryaen vanden Velde naer voorgaende resolutie beneffens Melis Andriesz. schipper vant jacht de Halve Maen ende seeven oft acht en twintich Hollanderen soo wuyt tfort als tjacht met noch eenige Mardickers ende andere naer de voorsz. plaetse gegaen omme de selue als vyoleerders vanden gemaecten vrede te straffen, ende sijn soo in haer dorp dat een weynich te lantwaert in is leggende gecomen, daer sij eenige vande principalen ende andere hebben gedoot, sonder dat iemant vande onse daer over beschadicht is geworden, sulcx dat tvoornemen waeromme den Gouverneur vtgegaen was volcomentliken is volbracht geweest. Maer soot scheen daer meede niet te vreden sijnde, heeft niet willen afftrecken, niettegenstaende hem sulcx vanden Luytenant Verhouven ende noch een

¹ Karmang op Adonare of Serbite, welk eiland ook onder den naam Solor begrepen werd.

Ternataen met alle het ander volck genoechsaem werde geraden, dat hijt dorp soude laten in brant steecken ende alsoo vertrecken, alsoo sij alreede hoorden de preparatie die t' volck vant geberchte maeckten om aff te comen, alle t'welck hij niet achtende, hem te seer opde musquettiers verlatende, heeft ter contrarie belast dat se souden gaen plunderen ende alles wat int dorp was bij den anderen brengen, soo dat se daer over meerder als derdehalff wuyr bleuen tarderende, ende ouersulex den vyant tijt gauen om van boouen aff te comen gelijk sij ook met een groote macht hebben gedaen als (sooder geseyt werde) wel 3000 sterek waren, die op d'onse soo als sij naer strant waren marserende, met haer boogen ende pijlen sijn aengevallen ende rontsomme besedt, twelck den Gouverneur vernemende, ende hem vindende in sijn meening bedroogen, heeft niettemin alle het volck dicht bij den anderen versamelt om alsoo door den vyant te slaen, dat sij met sware moeyten ende groot perijckel van daer alle te blijuen, door de genaede Godts noch hebben gedaen, en sijn ten laetsten op strant gecommen, niet sonder altemael met veele wonden gequetst ende seenen personen verlooren te hebben, waer onder den schipper Melis Andriesz. met vijf sol-daten, ende den voorschreuen Gouuerneur vanden Velde, die sijn persoon noch tot aent water hadde gebracht om inde schuyt te gaen, dan te seer gequetst sijnde, is nedergefallen tegens seecker soldaet (die hem aensprack dat nu alles scheen verlooren te sijn) seggende dat soo wanneer Godt de menschen straffen will, soo beneempt hij hen haere wijsheyt, ende heeft soo voorts sijnen geest gegeuen. Het ander volck sijn al martelende inde schuyt ende prauwen geraeckt, sonder soo veel tijt te hebben om den Gouverneur, die ten deele al int water lach, meede te moogen neemen, maer moesten aensien dat hem t'hooft affgehouden ende sijn lichaem aen stucken gesneeden werde. Dit is voorwaer een groot ongeluck geweest, soo omt verlies vande voorsz. personen, als soo veele ge-quetsten gecreegen te hebben, waermede tegenwoordich seer geswackt sijn ende den vijant op Larentuycke haer hooft te meer sijn opsteekende, practiseerende dagelijcx met alle middelen om t' Cas-teel weeder te moogen vermeestren, daer sij seer in gestijft werden van eenen Joost van Malen, provoost vant casteel geweest, die ouer eenige dagen (men weet niet vt wat oorsaecke) als een verrader bij

haer ouergelopen, ende van onsen staet te kennen gegeuen heeft. Wij en sullen niet naerlaten daer en teegen tselue met alle middelen soecken te bewaren, hoe wel sij ons veel moeyten aendoen dat men bij nae genootsacckt is gestadich inde wapenen te weesen. Ende ouer 5 dagen verleeden bij nachte met een groot macht van volck tot dicht ondert casteel geweest, doch vernemende dat men haer vernoomen hadde ende daer onder geschooten, sijn weeder datelijck afgeweeken. Sij leggen veel tijds hier ende daer in bosschagie om soo den eenen oft den anderen te verrassen, daervoor ons soo veel mogelijk is sullen wachten. Aengaende gequetsten, sijn nu al eenige weeder op de beenen ende reedelijck aende beeterhant.

Over 3 maenden verleeden is bijde voorsz. Capa. Lau ende andere principale van Larentuycke afgeveerdicht seecker Portugies omme inder ijl naer Macasser ende soo voorts naer Mallacca te vertrecken met expresse last omme van daer hulpe ende assistentie te versoeken, om met t' eerste van t' moyson hier te mogen weesen om alsdan opt casteel off in deese eylanden yets aen te rechten, allen twelek van hier oock naer Bantam aenden heer Gouverneur Generael heb geschreeuen, op dat teegen die tijt hier oock geassisteert mochten werden, alsoo t' Garnisoen tegenwoordich seer swack is ende deese landen in geen ruste sullen connen weesen soo lange die van Larentuycke met haren aenhanck niet verdreven sijn. Soo dat ingevalle den vijant eerder . . . als wij secours sullen hebben gecreegen, te duchten is niet zonder perijckel sall weesen, te meer t' Reegen moyson alsdan in de tijt is, als wanneer veel sieckten sijn onderworpen, als t' voorgaende jaer wel hebben vernomen.

Nevens deesen seynde v. E. seeckere liste vande personen hier op Solor ende Tymor overleeden, enz.

Nae t' overlijden vanden voorsz. Jan Gijsbrechtsz. de Vrye za: is alhier in Wayo verleeden gearrueert de heer visitateur Hans de Hase omme de reekeningen van deese plaetsen op te neemen, de boecken te doen sluyten ende nieuwe te formeren, allen t' welck gedaen sijnde, heeft voor sijn vertreck met den presenten Raet goetgevonden, mij inde plaetse van ditto de Vrije als opper coopman te autoriseeren, enz.

Voor deesen heb ick noch niet op Tymor geweest maer mette eerste scheepen die van Bantam sullen commen, verhoope daer te gaen

handelen, te weeten aende suytsijde inde plaetsen van Batomian, Amanaban ende andere, nae dat wij van fustagien sullen sijn versien. Het is een seer vreemde maniere van handeling die men aldaer doen moet, waer van de Portugiesen selfs doorsaecke sijn, ouermits hun van lange jaeren daer in gebracht hebben, dat men als nu oock alsoo moeten naevolgen, als haer vandie constuyme gantschelijk niet connende affbrengen. De Tymoresen is een volck daer met groote patientie meede omgegaen moet werden. Soo wanneer men aldaer compt om te handelen, is men genootsaeckt nae heur oude gewoonte, aende Coningen ende sijn Adel eenighe schenckagien te doen, die sij Chiripinangh noemen, ende moeten dan voorder met haer accorderen, wat men den Coninck voor sijn Roubbe Roubbes, dat sijn sijn tollen, voor sijn Lonbebata, dats anckeragie gelt, geven sullen, ende andere diergelijcke dingen die sij voor haer gebruyck hebben, dat hem eerst moet gegeven werden aleer iemant van sijn ondersaten vermach een hout aff te brengen, die van hem dan consent vercrijgen om tselue op tstrant te moogen vercoopen, dat alsdan voor een geringe prijs wert gecocht, soo dat sij nauwelijcx voor haer arbeyts loon betaelt werden. Alle dandere prouffijten commen voor den Coninck ende sijnen principalen Adel, gelijk V. E. breeder wt deese bijgaende reeckeninge sien meucht, dwelck is inhoudende van tgeene op Mena voor deerste reyse is genegotieert. Ende deesen hiermeede eyndigende wil U.,

Erntfeste wijze voorsienige seer discrete Heeren, inde genade des Alderhoochsten beveelen wien ick bidde V. E. in voorspoedige regceeringe lange te willen gesparen. Wuyt tcasteel Henricus in Solor Ad. 13 Augustij a^o 1614.

U. E. dienstwillige dienaar

CRIJN VAN RAEMBURCH.